

منظر بومی کرمان با تأکید بر منظر روستایی به عنوان میراثی در خطر*

سینا ناصری**

پژوهشگر دکتری معماری منظر، پردیس هنرهای زیبا، دانشگاه تهران، ایران.

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۷/۰۱ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۱۰/۰۶ تاریخ قرارگیری روی سایت: ۱۳۹۹/۱۱/۰۱

چکیده امروزه توجه به منظر روستایی به عنوان بستری غنی و متشکل از مؤلفه‌های شناختی و هویتی اهمیت یافته است. در مطالعه منظر، بازنمایی ماهیت و ارزش‌های مکانی نقش تعیین‌کننده‌ای دارند؛ به‌ویژه هنگامی که این ارزش‌ها در معرض خطر تغییرات ساختاری قرار گیرند. منظر روستایی مجموعه‌ای از زیرساخت‌های مفهومی است که با کنار هم قرار گرفتن این مؤلفه‌ها به عنوان اجزای یک سیستم، هویت و فرهنگ روستا را متبلور ساخته و امکان خوانش آن را فراهم می‌آورد. اما آنچه امروزه به عنوان منظر روستایی پدید آمده است، حاصل نگاه ساده‌انگارانه و بی‌توجه به جنبه‌های چيستی‌شناسانه روستاست که به‌تبع آن مغفول ماندن چرایی و ضرورت حفظ روستا را به دنبال داشته است. روستاهای استان کرمان به دلیل تنوع اقلیمی، فرهنگی و هویتی، منظرهای متفاوتی را از جامعه روستایی این استان ارائه می‌کند که معرف ساختارهای اصیل روستایی هستند. تغییراتی که در ساختار روستاها به‌ویژه بعد از اقدامات نوسازی و بهسازی پس از زلزله‌های چند دهه اخیر حاصل شده است، نتیجه‌ای جز برهم خوردن نظام روستایی در سطوح خرد و کلان دربر نداشته و این مهم را می‌توان به وضوح در منظر بومی این استان مشاهده کرد. این نوشتار که براساس مطالعات کتابخانه‌ای و مشاهدات میدانی در سفر پژوهشی به استان کرمان و بازدید از روستاهای آن نگاشته شده، براین فرض استوار است که عوامل متعددی در تغییر منظر روستایی ایفای نقش کرده و روند تحولات را سرعت بخشیده‌اند. برای بسط موضوع ابتدا به بررسی ابعاد مختلف مفهومی روستا پرداخته و سپس با بازنمایی منظر روستایی و مؤلفه‌های آن، عوامل تغییردهنده ساختارهای روستایی بیان خواهد شد.

واژگان کلیدی | منظر روستایی، منظر کشاورزی، زیرساخت مفهومی، طرح هادی روستایی.

بعد دوم تعریف روستا، مفهوم روستا را در «آبادی» متبلور دانسته و این‌گونه بیان می‌دارد که: «روستا به عنوان مجتمع زیستی، جلوه‌گاه بروز حیات خارجی و حیات اجتماعی انسان است. به عبارتی دیگر ظهور روستا هم‌ارز با شکل‌گیری سکونت بوده و به دنبال شکل‌گیری مجتمع‌های زیستی و سکونت‌گزینی انسان مفهوم آبادی شکل می‌گیرد» (راهب، ۱۳۸۶، ۱۰۶).

براساس این تعریف اگر آبادی را به معنای آبادانی و بر پایه‌گزينش انسان در ارتباط مستقیم با آب به حساب آوریم، حیات انسان در گرو ارتباط با آب و محیط پیرامون شکل گرفته و رابطه انسان و محیط در روستا بر پایه رویکردی تعاملی بنیان نهاده می‌شود. این

مقدمه | مفهوم روستا را می‌توان در دو بُعد بررسی کرد؛ بُعد اول نگاه کاربردی به مفهوم روستاست که با تعریف چارچوب مشخص، آن دسته از مجتمع‌های زیستی را که در این حیطه قرار گرفته از شهر متمایز می‌کند. براساس تعریف مرکز آمار ایران: «روستا متشکل از جمعیت حداکثر پنج هزار نفر است که پایه اقتصادی خانوار ساکن آن را دامداری یا کشاورزی تشکیل می‌دهد» (ایسنا، ۱۳۹۴).

* این مقاله برگرفته از طرح پژوهشی گردشگری منظر بومی کرمان است که در سال ۱۳۹۶ در پژوهشکده نظر و به سرپرستی دکتر سید امیر منصوری صورت پذیرفته است.

** sina.nasari.archi@gmail.com، ۰۹۱۷۳۱۷۷۲۴۹

- بُعد دوم منظر روستایی را مؤلفه‌هایی شکل می‌دهند که نشأت گرفته از بوم و هویت منحصر به فرد هر روستا هستند (تصویر ۲). این مؤلفه‌ها تحت تأثیر عواملی چون اقلیم، مشخصه‌های بومی و ویژگی‌های محلی، در هر پهنه از استان کرمان متفاوت بوده و تفاوت و تنوع میان آنها، معرف هویت کلی روستاست.

• منظر روستایی و مؤلفه‌های سازنده آن

منظر روستایی را می‌توان نتیجه سیر اندیشه ساکنین و متأثر از عوامل فرهنگی و کالبدی روستا دانست. هر روستا دارای محیط جغرافیایی ویژه‌ای است که در ارتباط با فرایند زیستن هویت یافته و این هویت در مؤلفه‌های آن متبلور می‌شود. منظر روستایی برخلاف اقتصاد مصرفی شهر، بر پایه اقتصاد تولیدی شکل گرفته است. بر این اساس نظام کشاورزی به عنوان زیرساختی اقتصادی روستاها مطرح بوده و ویژگی‌های حاصل از آن علاوه بر جنبه‌های اقتصادی و عامل فرهنگی، بطن و بستری برای خوانش منظر کلی روستا به‌شمار می‌رود. ارتباط کشاورزی با زیرساخت‌ها و منابع آبی، به منظر کشاورزی جهت بخشیده و حیات اقتصادی روستا و ساختار کلی شکل‌دهنده آن تابع سلسله‌مراتبی از جهت‌گیری و نحوه حضور آب است. در بافت سنتی روستا منظر کشاورزی متشکل از زمین‌های کشاورزی بوده که علاوه بر شکل‌دهی به حیات و معیشت روستا، به عنوان مؤلفه‌ای مؤثر بر نحوه خوانش منظر روستا مطرح بوده و نقش بسزایی در ادراک مخاطبان از زیرساخت‌های اقتصادی روستا و سطح معیشت آنان دارد. همچنین مناظر کشاورزی، مهم‌ترین وجه تمایز منظر ورودی روستاها، با منظر ورودی شهرها محسوب می‌شوند.

شاخصه دیگر شکل‌دهنده منظر روستایی که در ارتباط مستقیم با زیست ساکنان روستا تعریف می‌شود، راه و منظر آن است. این مهم از چند جهت در شکل‌دهی به منظر اصیل روستایی واجد اهمیت است. راه به عنوان تعریف‌کننده ورودی روستا، سازنده تصویر ذهنی مخاطب در اولین مواجهه با روستاست که در قالب نشانه‌ها نقش‌آفرینی می‌کند. به‌ویژه اینکه راه در منظر روستایی، به عنوان قاب و نظرگاهی برای تماشا و ادراک منظر پیرامون نیز عمل می‌کند.

انطباق تصویر ذهنی با هویت تاریخی مکان، گام اول خوانش منظر روستا بوده و ادراک ناظر از منظر روستایی از خلال سلسله‌مراتب فضایی راه منتهی به هسته اصلی روستا شکل می‌پذیرد. راه در روستا علاوه بر ارائه افقی کلی، معرف نوع معیشت ساکنان آن نیز هست. سلسله‌مراتب جداره و حاشیه راه روستایی براساس تقسیم‌بندی لایه‌های مختلف اعم از زمین‌های زراعی و پس از آن باغات شکل گرفته و از این رو به عنوان معرف اقتصاد روستا، شناخت کلی از ویژگی‌های معیشتی و اقتصادی روستا ارائه می‌دهد. در واقع راه، نمادی از نوع معیشت و ارتباط آن با زیرساخت‌های زندگی روستایی است.

امروزه راه روستایی در استان کرمان صرفاً وظیفه ارتباط مکان‌های

تعامل در مناظری که منطبق بر بستر، ویژگی‌های بومی و نیازهای جامعه روستایی شکل گرفته‌اند، ارتباط بلافضلی با کشاورزی به عنوان مؤلفه حیات اقتصادی روستا دارد.

منظر روستایی به عنوان نمونه کامل تعامل انسان با محیط پیرامون در جهت استمرار حیات خویش، منبع شناخت منظر بومی و بیانگر مؤلفه‌های هویتی بوده و معرف شناسه‌هایی از زیرساخت‌های روستایی است. اما ذهنیت امروزه ما نسبت به روستا و تعریف آن بیش از آنکه بر شناخت منطبق باشد، فارغ از ابعاد چيستی‌شناسانه آن بوده و مانند آنچه در تعریف کاربردی روستا به آن اشاره شد، در گروه تعاریفی است که در قالب اعداد و ارقام قرار می‌گیرند.

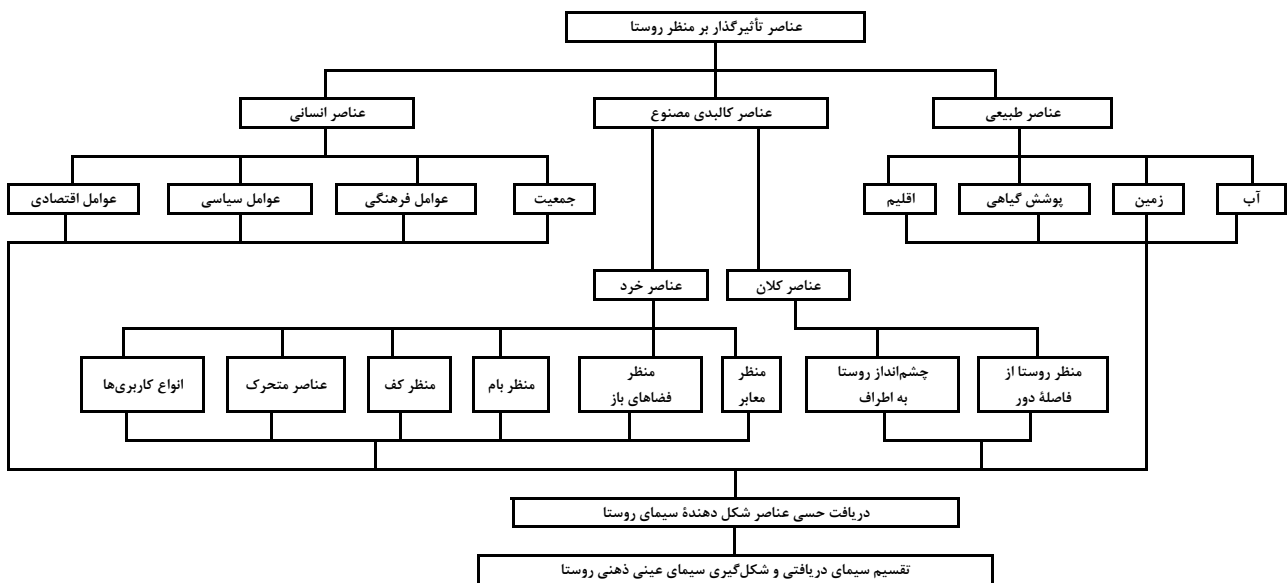
یکی از دلایل این عدم شناخت، تغییرات صورت گرفته در ساختار منظر روستایی است. در نتیجه هم شناخت مفهوم اصیل روستا در تعریف مغفول می‌ماند و هم به تبع آن منظر روستایی به عنوان میراث هویتی نادیده انگاشته می‌شود. متأسفانه تغییرات اعمالی در روستاهای استان کرمان بدون توجه به مفهوم چيستی‌شناسانه و اصالت روستا صورت گرفته و موجبات تخریب پایه‌های فرهنگی و هویتی آن را فراهم کرده است که در این حالت مناظر روستایی هیچ نشانه‌ای از ساختارهای هویتی خویش ارائه نمی‌کنند. عوامل متعددی از جمله بلایای طبیعی، سیاست‌های اعمالی مانند طرح‌های هادی روستایی و تغییر نگاه ساکنان روستا، زمینه‌ساز تغییر نگاه به مفهوم روستا و منظر بومی حاصل از آن شده است. به‌واسطه درهم‌تنیدگی عوامل ذکر شده و عدم شناخت کافی از شرایط موجود، زمینه‌ساز آن شده که اقدامات مدیریتی نادرست به جای حفظ میراث ارزشمند روستایی، به حذف شاخصه‌های هویتی روستاها ختم شوند. در این بین آنچه از میان خواهد رفت پایه‌های فرهنگی و هویتی است که طی سالیان به عنوان میراث ماندگار روستایی شکل گرفته است.

مبانی نظری

• منظر روستایی، میراث ماندگار

ویژگی‌های منظر روستایی، از دو جنبه قابل بررسی هستند:

- بُعد اول ادراکی است که در خلال آن تصویر و شاکله کلی روستا نمایان می‌شود. این سیما کلی متشکل از بستر زمین، آسمان و افق، می‌تواند سیلوئت (خط آسمان) و منظر اولیه روستا به‌شمار آید. در ادامه، سیما و ساختار روشن تر منظر روستا مشاهده می‌شود؛ سپس در طی سلسله‌مراتب رسیدن به روستا، مراتع، مزارع و باغ‌ها، بافت کلی و جلوه‌های ظاهری، ساختمان‌ها و ترکیب مصالح عمده شناخته شده و برخی اجزای منظر درک می‌شوند (تقوایی، ۱۳۹۲، ۲۶). این نمایش منظر روستا، اولین تصویری است که برای معرفی و شناخت کلی به مخاطب ارائه می‌شود. تصویر کلی نشان‌دهنده ابعاد عینی روستاست که در پیوند با عوامل متعددی مانند معیشت، زیست و راه ارتباطی میان این دو، شکل گرفته است (تصویر ۱).

تصویر ۱. مؤلفه‌های سازنده منظر روستا. مأخذ: عباس‌زادگان، ۱۳۹۲، ۲۴.

منظر روستا را به دنبال دارند، در منظر روستایی استان کرمان دستخوش تحولات اساسی شده‌اند. در ادامه به بازشناسی عوامل مؤثر بر این تحول پرداخته خواهد شد.

روش‌شناسی

پژوهش حاضر از نوع کیفی است که با استفاده از مطالعات کتابخانه‌ای و مشاهدات میدانی در سفر پژوهشی به استان کرمان در بازه زمانی ۲۴ تا ۲۸ آبان ۱۳۹۶ صورت گرفته است. این مطالعه براساس این پیش فرض صورت گرفته که عوامل متعددی در تغییر منظر روستایی ایفای نقش کرده و روند تحولات را سرعت بخشیده‌اند. بنابراین پژوهشگر قصد دارد تا با استفاده از مبانی نظری استخراج‌شده و مشاهدات انجام‌گرفته این عوامل را شناسایی و توصیف کند.

• **زلزله: بازخوانی و بازشناسی تغییر منظر روستایی کرمان**
تاریخچه رخداد زلزله‌های تاریخی در استان کرمان و همچنین اهمیت زلزله‌های اخیر رخ داده در پیرامون کرمان همگی نمایانگر ویژگی این ناحیه از نظر لرزه‌خیزی است. در سده اخیر کرمان به عنوان مرکز زلزله‌های ایران، شاهد شدیدترین زمین‌لرزه‌های کشور بوده است. در سال ۱۳۶۰ به فاصله کمتر از دو ماه بخش وسیعی از استان کرمان به لرزه درآمد؛ زلزله اول به بزرگی ۶/۸ در مقیاس ریشتر به مرکزیت شهر «گلباف» رخ داد که موجب شد این شهر به کلی ویران شود. اما دومین زلزله که در ششم مرداد ماه ۱۳۶۰ به وقوع پیوست، با بزرگی ۷/۱ در مقیاس ریشتر شدیدترین زلزله استان کرمان و یکی از شدیدترین زمین‌لرزه‌های ایران محسوب می‌شود. این زلزله که در نزدیکی روستای «سیرچ» رخ داد به‌حدی شدید بود که در جریان آن حدود ۸۵ درصد بافت

تصویر ۲. ارتباط بلافاصله زیرساخت‌های معیشتی و راه به عنوان عنصر ارتباط‌دهنده معیشت و زندگی در منظر روستایی، روستای راین، کرمان. عکس: میثم خلیل‌پور، ۱۳۹۶.

مختلف را برعهده داشته و رسیدن به مقصد دغدغه اصلی مخاطبان آن است. مخاطبی که در مسیر مؤلفه‌ای خاص برای ادراک نمی‌یابد، به‌واسطه عدم وجود سلسله‌مراتب فضایی راه با نوع جدیدی از ارتباط راه با منظر کشاورزی مواجه می‌شود که بدون در نظر گرفتن ویژگی‌های بومی اتخاذ شده است. در نتیجه راه روستایی به‌مثابه راه در شهر قلمداد می‌شود که در آن عناصر طبیعی و درختان بی‌ارتباط با بوم‌زیست منطقه در کنار عناصر تجددگرایانه و شهری قرار گرفته‌اند (تصویر ۳).

عامل دیگر شکل‌دهنده منظر روستایی که مهم‌ترین وجه تمایز آن با منظر شهری به شمار می‌رود، نحوه شکل‌گیری ساختارهای روستاست؛ ساختارهای ارگانیکی که تدریجاً براساس مفهوم زیست و در ارتباط مستقیم با نیازهای انسانی شکل پذیرفته‌اند و ماهیتاً مشتق از استخوان‌بندی و ساختار شهری هستند. خاستگاه این شاخصه مهم روستایی، در امتداد زیرساخت‌هایی است که پیش از این به آنها اشاره شد.

عوامل ذکر شده که علاوه بر وجوه عینی پیوند ذهنی ساکنان با

تصویر ۳. طرح کاشت جدید در جداره راه و مسیرهای دسترسی روستایی بدون پیوند با مؤلفه‌های هویتی روستا، روستای تیکدر، کرمان. عکس: میثم خلیل‌پور، ۱۳۹۶.

تصویر ۴. تحول منظر بومی روستا به دلیل تفاوت مصالح بومی و مصالح جدید، روستای اسماعیل‌آباد، کرمان. عکس: میثم خلیل‌پور، ۱۳۹۶.

زلزله‌های رخ داده در سال ۱۳۶۰ -مانند سیرچ و گلباف- نیاز به بازسازی مجدد از یک سو و دستورالعمل طرح هادی روستایی از سوی دیگر، توسعه روستاهای کرمان را به سمت سیاست‌های شهری و نه برنامه‌ریزی در مقیاس روستا سوق داد. ویرانی‌های ناشی از زلزله‌ها در سکونتگاه‌های روستایی این شائبه را ایجاد کرد که مصالح سنتی از دوام کمتری نسبت به مصالح جدید برخوردار هستند. بر این اساس شکل و صورت روستاها پس از عملیات نوسازی و بهسازی دستخوش تغییر شد، اما آنچه به عنوان نتیجه طرح‌های هادی در روستاهای زلزله‌زده استان کرمان باقی مانده

روستایی و خانه‌ها به شدت آسیب دیده یا تخریب شدند (ایسنا، ۱۳۹۴). پس از اتمام عملیات امداد و نجات، عملیات نوسازی و بهسازی روستا آغاز شد، اما آنچه به عنوان میراث زلزله در روستا باقی ماند، پدید آمدن نوع جدیدی از منظر روستایی بود که با ساختار، سازمان فضایی و منظر بومی اولیه روستا فاصله بسیار داشت. تخریب گسترده حاصل از بلایای طبیعی و تأثیرات آن در منظر به ویژه مناظر روستایی از یک سو اجتناب‌ناپذیر بوده و از سوی دیگر دارای تبعات گسترده‌ای است. فارغ از تلفات جانی، بافت روستا که دربرگیرنده نشانه‌های هویتی و زیستی روستایی است تخریب می‌شود.

در اولین گام نوسازی و بهسازی، به واسطه نیاز به بازسازی سریع و اسکان حادثه‌دیدگان، عملیات اسکان و بازسازی با سرعت بالا و با همیاری اشخاص حقیقی و حقوقی انجام می‌پذیرد. به دلیل اهمیت بالابودن سرعت ساخت و سازها و کمبود مصالح، روند نوسازی بدون توجه به ویژگی‌های بومی روستایی و انجام ترکیبی از مصالح سنتی و جدید صورت می‌پذیرد و این‌گونه جدید، شکل متفاوتی برای بافت و منظر بومی روستا رقم می‌زند.

نکته حائز اهمیت آن است که این مسئله نه تنها اجتناب‌ناپذیر است، بلکه به واسطه اهمیت نوسازی و بهسازی سریع روستاها، تصویر فوق‌الذکر به عنوان بخشی از منظر روستاهای زلزله‌زده در آذهان عمومی نقش بسته است (تصویر ۴).

اما پرسشی که به وجود می‌آید این است که تصمیمات ساکنان بعد از رهایی از بحران زلزله برای بازسازی روستا بیشتر تحت تأثیر عوامل بیرونی است یا منطبق بر ساختار هویتی و فرهنگی روستا انجام می‌پذیرد؟ برای پاسخ به این پرسش به بررسی سایر عوامل تغییردهنده ساختار روستا می‌پردازیم.

• طرح‌های مدیریتی: هادی روستا یا مدل کوچک شهر

طرح هادی روستایی دستورالعملی واحد به عنوان مدل کوچک‌شده طرح جامع شهری است که از سال ۱۳۶۲ مطرح شده و اعمال آن به عنوان ابزار مدیریت توسعه روستایی در کشور و ناظر بر هدف کلی تجدید حیات روستا در ابعاد مختلف شده است (فریدون‌زاده، ۱۳۹۸). طرح‌های مدیریتی اعمال شده در روستاها مانند طرح‌های هادی روستایی، با برداشتی سطحی‌نگر از ساختارهای شهری و بدون توجه به ویژگی‌های محیطی، اقلیمی، فرهنگی و هویتی روستاها و با شعار زندگی بهتر و آسان‌تر صورت پذیرفته است. استفاده از مصالح جدید و دستورالعمل‌های ساختمان‌سازی با نگاهی شهری، ساختار ارگانیک روستاها را دستخوش تغییر جدی کرده است. با ایجاد تغییر در ذهنیت ساکنان روستا از محل سکونت و زندگی‌شان، مناظر روستایی به سمت یک‌شکل شدن سوق داده شده و به‌سختی از مناظر شهری قابل تشخیص هستند و این مسئله زمینه‌ساز حذف مؤلفه‌های هویتی و فرهنگی روستاها شده است.

پس از تخریب کامل برخی از روستاهای استان کرمان به واسطه

تصویر ۵. حضور مصادیق زندگی شهری در روستا به عنوان نمادهای جدید منظر روستایی، روستای سه کنج، کرمان. عکس: میثم خلیل پور، ۱۳۹۶.

تصویر ۶. به کارگیری مصالح نوین و شیوه‌های ساخت شهری به گونه‌ای نامرتب با میراث منظر روستایی، استان کرمان. عکس: میثم خلیل پور، ۱۳۹۶.

نتیجه عوامل ذکر شده از جمله بلایای طبیعی، دستورالعمل‌های مدیریتی و تغییر نگرش ساکنان روستا، پدید آمدن منظر از روستاست که در هیچ‌یک از ابعاد، پیوندی با ساختارهای قدیمی روستا و منظر آن برقرار نساخته و بر این اساس خوانشی به نام روستا و منظر روستایی در مخاطب شکل نخواهد داد. در صورت عدم تغییر نگرش به روستا به مثابه میراثی غنی و فرهنگی و ادامه روند حاکم بر سیاست‌های نوسازی و بهسازی در زلزله‌خیزترین پهنة کشور، دیری نخواهد پایید که از هویت منظر روستایی استان کرمان چیزی برجای نخواهد ماند.

است، رویکردی اجباری با دیدگاه‌های شهری است که فارغ از توجه به شناسه‌های اصیل منظر روستایی شکل یافته است. این طرح‌های مدیریتی بدون هیچ مناسبتی با نوع معیشت روستا، ساختار فضایی آن و پیشینه هویتی و فرهنگی در تمامی ابعاد از جزئیات تا کلیات روستا را دستخوش تغییر کرده است. تغییری که بر مبنای دستورالعملی واحد، همسان‌سازی را بیشتر از توجه به بوم و بستر در دستور کار خود قرار می‌دهد. ریشه این تغییرات را باید در تحت‌الشعاع قراردادن زیرساخت‌های معنایی روستا و به تبع آن تغییر نگاه و ذهنیت ساکنان آن جستجو کرد (تصویر ۵).

• سودای تغییر: وسوسه شهرنشینی در روستا

سومین عاملی که باعث تغییر مشخصه‌های هویتی روستایی می‌شود، تغییر نگاه ساکنان روستا و گرایش به زندگی شهری و به طور خاص شهرنشینی است. سودای تغییر روستا به شهر، امری است که به طور کلی ساختارهای اصیل روستایی را دستخوش تغییر کرده است. در نتیجه زیبایی‌شناسی روستایی که تا پیش از این منطبق بر مؤلفه‌های هویتی شکل می‌گرفت، به امری سلیقه‌ای و تقلیدی از شهر بدل شده است (تصویر ۶).

این رخداد در روستاهایی که در نزدیکی کلانشهر کرمان قرار گرفته‌اند با شدت بیشتری انجام شده است. مردم روستاها فارغ از در نظر گرفتن مؤلفه‌های طبیعی و با نگاهی به زندگی شهری، نه تنها پذیرای این زیبایی‌شناسی جدید و سلیقه‌ای شده‌اند، بلکه در تمامی ابعاد، زندگی روستایی را به این سمت سوق می‌دهند. هر چند برنامه‌های مدیریتی مانند طرح‌های هادی روستایی در این تغییر نگاه بی‌تأثیر نیستند.

نتیجه‌گیری

منظر روستایی معاصر استان کرمان را می‌توان نتیجه سیاست‌های نادرست مدیریتی، عوامل بیرونی و بی‌توجهی به توسعه درون‌زا دانست که فارغ از مؤلفه‌های فرهنگی و هویتی روستایی و بدون هیچ نشانه‌ای از معیشت و سطح اقتصاد روستا به عنوان نموده‌های هویتی آن، شکل گرفته است. این مهم نتیجه تغییر ساختارهای اساسی روستایی و ابعاد مختلف فرهنگی و معیشتی است. این روند تا جایی ادامه یافته است که منظر روستایی کرمان، به نام توسعه‌یافتگی و در قالب طرح‌های روستایی هیچ نشانه‌ای از مؤلفه‌های هویتی خویش ارائه نمی‌کند. تغییرات ایجاد شده در پی یک عامل طبیعی مانند وقوع زلزله اجتناب‌ناپذیر می‌نماید اما رخدادهای پس از آن سیاست‌گذاری نادرستی است که هویت روستا و منظر آن را که حاصل تعامل عوامل فرهنگی، زیستی، اقتصادی و معیشتی است، هدف قرار داده و به ورطه نابودی کشانده است. سیاست‌های بازسازی و نوسازی بدون توجه به اصالت روستایی، رهاوردی جز تخریب سکونتگاه‌های روستایی و منظر آنها نداشته و نمود آن در برهم خوردن سازمان و ساختار ارگانیک روستا قابل مشاهده و بازشناسی است.

پی‌نوشت

شکل‌دهنده فعالیت‌های جوامع هستند و خدماتی ضروری برای پایداری و توسعه آنها ارائه می‌کنند.

۱. زیرساخت به مجموعه‌ای از سیستم‌های مرتبط به یکدیگر گفته می‌شود که

فهرست منابع

۱۱۶.
• عباس‌زادگان، مصطفی. (۱۳۹۲). منظر روستاهای ایران. تهران: وزارت راه و شهرسازی، معاونت معماری و شهرسازی.
• فریدون‌زاده، حسن. (۱۳۹۸). طرح‌های هادی روستایی، هدایت‌گر آبادانی و یا تخریب روستاها؟! تاریخ مراجعه: ۹۶/۹/۲۱ قابل دسترسی در: <https://naz-aronline.ir/4110>

• ایسنا. (۱۳۹۴). نگاهی به زلزله‌های ۱۰۰ سال اخیر استان کرمان. تاریخ مراجعه: ۹۶/۹/۱۵، قابل دسترسی در: <https://www.isna.ir/amp/94121107279>
• تقوایی، محمدحسن. (۱۳۹۲). منظر روستایی و جلوه‌های پرداخت محیط طبیعی. مسکن و محیط روستا، ۷(۱۴۳)، ۳۸-۲۰.
• راهب، غزال. (۱۳۸۶). درنگی در مفهوم روستا. محیط شناسی، ۳۳(۴۱)، ۱۰۵-

COPYRIGHTS

Copyright for this article is retained by the authors with publication rights granted to Tourism of Culture journal. This is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

نحوه ارجاع به این مقاله

ناصری، سینا. (۱۳۹۹). بررسی منظر بومی کرمان با تأکید بر منظر روستایی به عنوان میراثی در خطر. گردشگری فرهنگ، ۱(۳)، ۴۷-۴۲.

DOI: 10.22034/toc.2020.249628.1023

URL: http://www.toc-sj.com/article_122901.html

